

Muzeji revolucije: dizajn postava izložbi Đuke Kavurića u Hrvatskoj od 1964. do 1975.

Museums of the Revolution: Exhibition Design by Đuka Kavurić in Croatia from 1964 to 1975

PREGLEDNI RAD
Priljen: 15. lipnja 2023.
Prihvaćen: 29. prosinca 2023.
DOI: 10.31664/zu.2023.112.03

REVIEW PAPER
Received: June 15, 2023
Accepted: December 29, 2023
DOI: 10.31664/zu.2023.112.03

APSTRAKT

Muzeji povezani s događajima Drugog svjetskog rata, narodnooslobodilačkim pokretom, radničkim pokretom i srodnim temama, koje možemo zajednički nazvati muzejima revolucije, ugašeni su raspadom socijalističke Jugoslavije. Na hrvatskom prostoru postojalo je sedam specijaliziranih muzeja, četiri muzeja u sklopu spomen-područja, desetak memorijalnih zbirki i sastavu specijaliziranih muzeja i više od stotinu zbirki i stalnih izložbi unutar općih muzeja, instituta, škola i drugih ustanova. Povijest pamti postojanje ovih muzeja kao institucija, no sve se manje pamti izgled njihovih postava, kako stalnih tako i povremenih izložbi, kao i autori tih prostorno-likovnih rješenja. Đuka Kavurić jedan je od ključnih oblikovatelja muzejskih postava muzeja revolucije. U Hrvatskoj je oblikovao najmanje četiri stalna postava — u Muzeju Vis — sjedište Vrhovnog štaba Narodnooslobodilačke vojske i Partizanskih odreda Jugoslavije i Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije, Memorijalnom muzeju Jasenovac, Spomen-muzeju Drugog kongresa Komunističke partije Jugoslavije u Vukovaru te Muzeju radničkog i narodnooslobodilačkog pokreta za Slavoniju i Baranju u Slavanskom Brodu, kao i najmanje dvije povremene izložbe za Muzej revolucije naroda Hrvatske u Zagrebu. Autor je i većeg broja idejnih, neizvedenih projekata. Kavurić nam se kroz svoj opus otkriva kao vješti dizajner izložbenih postava koji je stavljao naglasak na likovno oblikovanje izložbi i koji se aktivno uključivao u sve aspekte njihova nastajanja, stvarajući postave jasne naracije.

KLJUČNE RIJEČI

muzeji revolucije, socijalistička baština, dizajn muzejskih izložbi, Đuka Kavurić, socijalistička Jugoslavija

SUMMARY

Museums of the Revolution — a term encompassing museums throughout socialist Yugoslavia related to events during World War II, the National Liberation Movement, the workers' movement, the history of the Communist Party of Yugoslavia, and related themes — ceased to exist with the dissolution of the state. In Croatia, there were numerous such museums with varying statuses. Seven specialized museums existed: the main museum was the Museum of the Revolution of the Peoples of Croatia in Zagreb. In addition to this, there was the Museum of the National Liberation Struggle of the Biokovo Region in Makarska, the Museum of the National Revolution of Istria in Pula, the Museum of the National Revolution in Rijeka, the Museum of the Workers' and National Liberation Movement of Slavonia and Baranja in Slavonski Brod, and the Museum of the National Revolution and the Military and Naval Museum of the Navy, both in Split. Additionally, there were *in situ* museums within memorial sites, about ten smaller memorial museums or collections operating within larger historical and regional museums, and over a hundred collections and permanent exhibitions within various cultural and educational institutions. These newly established museums, collections, and exhibitions had the task of musealising recent history and events full of emotional intensity. This occurred in a one-party political system not open to pluralistic interpretations, posing limitations on the authors of concepts and scenarios for exhibits, as well as designers of visual layouts. One of the main challenges for every exhibition designer in museums of the revolution was the large volume of paper museum materials and the lack of striking, larger, three-dimensional exhibits, which could easily lead to monotony.

→

Petra Štefičar

Samostalna istraživačica, Zagreb / Independent researcher, Zagreb

This article sheds light on the architectural and visual design by Đuka Kavurić (Zagreb, 1903–Zagreb, 1976) — a versatile artist and trained interior designer who dedicated the last two decades of his career to museum projects. This period followed the end of World War II, during which he conceived and realized spatial and visual designs for permanent and temporary exhibitions in multiple museums of the revolution throughout Yugoslavia. His projects for the spatial and visual design of museum exhibitions in Croatia, such as the Museum of Vis — the Supreme Headquarters of the People’s Liberation Army and Partisan Detachments of Yugoslavia and the National Committee for the Liberation of Yugoslavia, the Jasenovac Memorial Museum, the Museum of the Workers’ and National Liberation Movement of Slavonia and Baranja, the Memorial Museum of the Second Congress of the Communist Party of Yugoslavia, and exhibitions like *Cultural Work in the People’s Liberation War in Croatia and Struggle for the Liberation of Croatia 1944–1945* in the Museum of the Revolution of the Peoples of Croatia in Zagreb, along with preserved conceptual designs for other museums, attest to a designer who skilfully planned spatial relationships between exhibits and successfully overcame the monotony of a large number of two-dimensional paper displays. In his visual design, Kavurić relied on works of art that he utilized in a museographic fashion to complement other exhibits and enhance the aesthetic value of the displays. His museum exhibition designs were based on a deep conviction that a well-arranged exhibition effectively communicates the desired messages. Therefore, he went beyond the realm of design, actively participating in the conceptualization of exhibitions and choosing modes of interpretation, playing a role that extended beyond the task of visually designing the exhibition in a narrow sense.

KEYWORDS

museums of the revolution, socialist heritage, museum exhibition design, Đuka Kavurić, socialist Yugoslavia

UVOD

Po završetku Drugoga svjetskog rata nova socijalistička država Jugoslavija započeo će s osnivanjem brojnih specijaliziranih muzeja povezanih s ratnim događajima, narodnooslobodilačkom borbom, razvojem radničkog pokreta i uspostavom novoga društvenog poretka, poviješću Komunističke partije Jugoslavije (KPJ) i drugim temama kroz koje se provodila legitimacija vlasti.¹ Diljem zemlje prikupljena građa inicijalno će se predstavljati na izložbama, što će postupno rezultirati formiranjem muzejskih zbirki i u konačnici, ponekad i desetljećima nakon rata, otvaranjem specijaliziranih muzeja. Takvih muzeja na području Hrvatske bilo je sedam — matični muzej bio je Muzej revolucije naroda Hrvatske u Zagrebu (dalje MRNH, osnovan 1945.), a ostalih šest činili su: Muzej narodne revolucije Istre u Puli (1955.), Muzej narodne revolucije u Splitu (1956.), Vojnopomorski muzej Ratne mornarice u Splitu (1960.), Muzej narodne revolucije u Rijeci (1961.), Muzej radničkog i narodnooslobodilačkog pokreta za Slavoniju i Baranju u Slavonskom Brodu (1961.) i Muzej narodnooslobodilačke borbe biokovskog područja u Makarskoj (1962.). Ustrojeni su i muzeji *in situ* u sklopu spomen-područja Jasenovac, Petrova Gora i Šamarića te spomen-parka Kumrovec; kao i desetak manjih memorijalnih muzeja (zbirki) koji su djelovali u sastavu većih muzeja. Postojalo je i više od stotinu zbirki i stalnih izložbi posvećenih navedenim temama unutar gradskih i zavičajnih muzeja, spomen-domova, instituta, škola itd.²

Novoosnovane institucije, u većini slučajeva smještene u nenamjenske zgrade adaptirane za muzejske potrebe, imale su zadaću da muzealiziraju noviju povijest i događaje pune emocionalnog naboja, što je za autore koncepcija i scenarija, a i projektante i oblikovatelje izložbenih postava, bio posebno zahtjevan posao, pogotovo u jednostranačkom političkom sustavu koji nije bio otvoren za pluralizam interpretacija pa su i u tom smislu imali razna ograničenja. Specifičnost ovih muzeja predstavljala je i velika količina papirnate muzejske građe dokumentarnog karaktera. Trodimenzionalni predmeti poput oružja, uniformi i predmeta iz svakodnevnog života, kao atraktivnija vrsta izložaka, bili su manji dio tih zbirki odnosno izložbenih postava. Građa je bila i neujednačeno selektirana pa su neki muzeji i zbirke imali veliku količinu predmeta, dok su neki imali manjak, upotrebljavajući u postavima često kopije i preslike. Postojao je i veliki problem u planiranju prikupljanja građe, što se često očitavalo i u koncepcijama stalnih postava.³ Vrlo zahtjevan radni zadatak za oblikovatelje muzejskih izložbi predstavljali su postavi mnogobrojnih memorijalnih zbirki, tj. njihovih stalnih izložbi. Takve su zbirke često nastajale spontano, bez stručne koordinacije, iz želje da se trajno obilježe i prezentiraju događaji važni za lokalnu zajednicu, ali i naprasno, pritiskom politike, u službi obilježavanja važnih datuma, gdje su procesi prikupljanja i selektiranja građe, stvaranja koncepcije i scenarija te osmišljavanja prostorno-likovnog oblikovanja tekli simultano.⁴ Ovakve izložbe lako su mogle izgledati kao suhoparno nizanje kronoloških događaja na panoima s popratnim fotografijama i

¹ Ovaj članak temelji se na interdisciplinarnom diplomskom radu pod naslovom *Muzeološki projekti Đuke Kavurića na području Republike Hrvatske*, obranjenom 2022. na Odsjeku za informacijske i komunikacijske znanosti i Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod mentorstvom prof. dr. sc. Žarke Vujić i prof. dr. sc. Zlatka Jurića. Diplomskom radu može se pristupiti na poveznici: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ffzg:6193>.

² Vidi: Babić, Durbešić, „Znanstveni zadaci u muzejima revolucije, odjelima narodnooslobodilačke borbe i socijalističke revolucije u kompleksnim muzejima”, 56 i Kanižaj, „Muzejske zbirke, muzejske izložbe i stalne izložbe, sadržajno vezane uz radnički pokret, NOB-u i poslijeratnu socijalističku izgradnju na teritoriju SR Hrvatske”, 8–9.

³ Pandžić, „Neka viđenja muzejske problematike u okvirima njegovanja revolucionarnih tradicija”, 25. Vidi i: Knežević, „Prezentacija historijske građe u muzejima revolucije”, 45.

⁴ O problematici memorijalnih muzeja i zbirka vidi: Otašević, „Kritička analiza memorijalnih institucija”, 17–21.

dokumentima te je samo dobro dizajnersko rješenje moglo spriječiti monotonost i brz zamor posjetitelja.

Promjena političkog ustroja i ideološke paradigme, do kojih dolazi osamostaljenjem Republike Hrvatske od Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, rezultirala je gašenjem muzeja revolucije. Do ukidanja je došlo unatoč ustavom zajamčenom državnom kontinuitetu između Socijalističke Republike Hrvatske i demokratske Republike Hrvatske. Neki su od muzeja integrirani s drugima, neki su preimenovani i promijenjeno im je poslanje, a neki, čije su zgrade i građa stradali u Domovinskom ratu, nikada više nisu obnovljeni i polako iščezavaju u kolektivnom sjećanju.⁵ Dok povijest pamti postojanje ovih muzeja kao institucija, mnogo se manje pamti izgled njihovih postava, kako stalnih tako i povremenih izložbi. Nedovoljno se piše i o autorima prostorno-likovnog oblikovanja tih postava, suvremenim rječnikom rečeno, dizajnerima muzejskih izložbi, jer su to uistinu i bili – projektirali su i oblikovali postave služeći se saznanjima društvenih, humanističkih i tehničkih znanosti, istodobno stvarajući jedinstveno i neponovljivo autorsko djelo kroz stvaralački proces.⁶

Ovaj rad je temeljen na građi koja se čuva u Hrvatskom muzeju arhitekture Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (HMA HAZU-a), a donosi prikaz postava hrvatskih muzeja revolucije oblikovatelja interijera Đuke (Đuro, Juraj) Kavurića (Zagreb, 1903.–Zagreb, 1976.), vodećeg stručnjaka za oblikovanje postava muzeja revolucija na teritoriju Jugoslavije.⁷ Najvažniji su mu muzejski projekti u drugim jugoslavenskim republikama prostorno i likovno oblikovanje stalnih postava Vojnog muzeja u Beogradu (1959.),⁸ Muzeja revolucije Bosne i Hercegovine u Sarajevu (1966.),⁹ Muzeja radničkog pokreta i narodne revolucije Vojvodine u Novom Sadu (1972.)¹⁰ i Muzeja grada Skopja (1974.).¹¹ Postavima muzeja revolucije Kavurić je posvetio čitava dva desetljeća svojeg profesionalnog rada u periodu nakon Drugog svjetskog rata, do svoje smrti 1976.

REALIZIRANI PROJEKTI MUZEJSKIH POSTAVA ĐUKE KAVURIĆA U HRVATSKOJ

Završivši studij unutarnjeg uređenja na Državnoj školi primijenjenih umjetnosti u Münchenu 1926., Đuka Kavurić započeo je svoje profesionalno djelovanje na raznim poljima usko povezanim s dizajnom i likovnom umjetnošću. Kavurić stječe veliko profesionalno iskustvo u oblikovanju i realizaciji izložbenih postava prije Drugog svjetskog rata zahvaljujući mjestu profesora Državne obrtne škole u Zagrebu (1930.–1940.) i Splitu (1940./1941.) (Sl. 1). Sudjeluje u realizaciji izložbenih postava paviljona Jugoslavije na svjetskim izložbama u Parizu 1937. i New Yorku 1939. Nakon rata na temelju svojih kvalifikacija bio je profesor i ravnatelj kratkotrajne, ali vrlo utjecajne Akademije primijenjenih umjetnosti u Zagrebu, na kojoj je utjecao i na sljedeću generaciju dizajnera muzejskih postava.¹²

Sl. / Fig. 1 Nastavnički zbor Državne obrtne škole u Zagrebu, školska godina 1932./33. Đuka Kavurić u drugom redu stoji osmi s lijeva. / The teaching staff of the Zagreb's Public School of Crafts, school year 1932/33. Đuka Kavurić is eighth from the left in the second row. (Državna obrtna škola u Zagrebu. 1932./1933., Zagreb, 1933., str./p. 49.) ↑

5

Za kratak pregled sudbine nekih od muzeja vidi navode Nataše Mataušić u: Grozdanić, „Antifašizam na tavanu”.

6

David Dean ovako definira dizajn muzejskih izložbi: „Dizajniranje muzejskih izložbi umjetnost je i znanost slaganja vizualnih, prostornih i materijalnih elemenata okoliša u kompoziciju kroz koju se kreću posjetitelji.” [prev. aut.] Dean, *Museum Exhibition: Theory and Practice*, 32.

7

Dokumentacijsku ostavštinu Đuke Kavurića muzeološko-projektnog karaktera Đukina supruga Eleonora poklonila je Muzejskom dokumentacijskom centru 1979. Tom prilikom u časopisu *Informatica museologica* izašao je cjelokupni popis poklonjene građe: „Obavijesti: Poklon ostavština dokumentacijske građe arh. Đuke Kavurića”, 106–120. Građa je kasnije, 1998., izlučena i dana na trajnu pohranu Hrvatskom muzeju arhitekture HAZU-a. Cukrov, „Zbirka Kavurić”, 137.

8

„Zgrada Vojnog muzeja”.

9

„Muzej revolucije: Stalna postavka”.

10

Kumović, “Stalne postavke na temu NOR-a i revolucije u Vojvodini”, 20.

11

„Историят на музеј на град Скопје” [Povijest Muzeja grada Skopja].

12

Vidi: Franić, „Kavurić, Đuka” i Galjer, „Odjeci Bauhauasa i zagrebačka Akademija primijenjenih umjetnosti 1949.–1955.”, 20–24.

13

Muzej (tj. zbirka) je bio pod upravom Muzeja revolucije naroda Hrvatske.

14

Cjelokupan proces nastanka ove stalne izložbe, zajedno sa scenarijem i fotografijama postava, opisan je u publikaciji Vojnog muzeja JNA-a iz Beograda čiji su djelatnici sudjelovali u pripremi izložbe: Čejvan, *Otok Vis u narodnooslobodilačkoj borbi: stalna izložba, koncepcija, priprema i ostvarenje*.

15

HMA-HAZU-OAFĐK, kut. 13, sv. 1/6, m. 2, Đuka Kavurić, „Muzej N.O.B.-e na otoku Visu: Idejni projekt”, 29. listopada 1963., 1–17.

16

HMA-HAZU-OAFĐK, kut. 12., sv. 1/7, m. 1, Idris Čejvan, „Scenario za izložbu Otok Vis u Narodnooslobodilačkoj borbi”, 5. veljače 1964., 1–36.

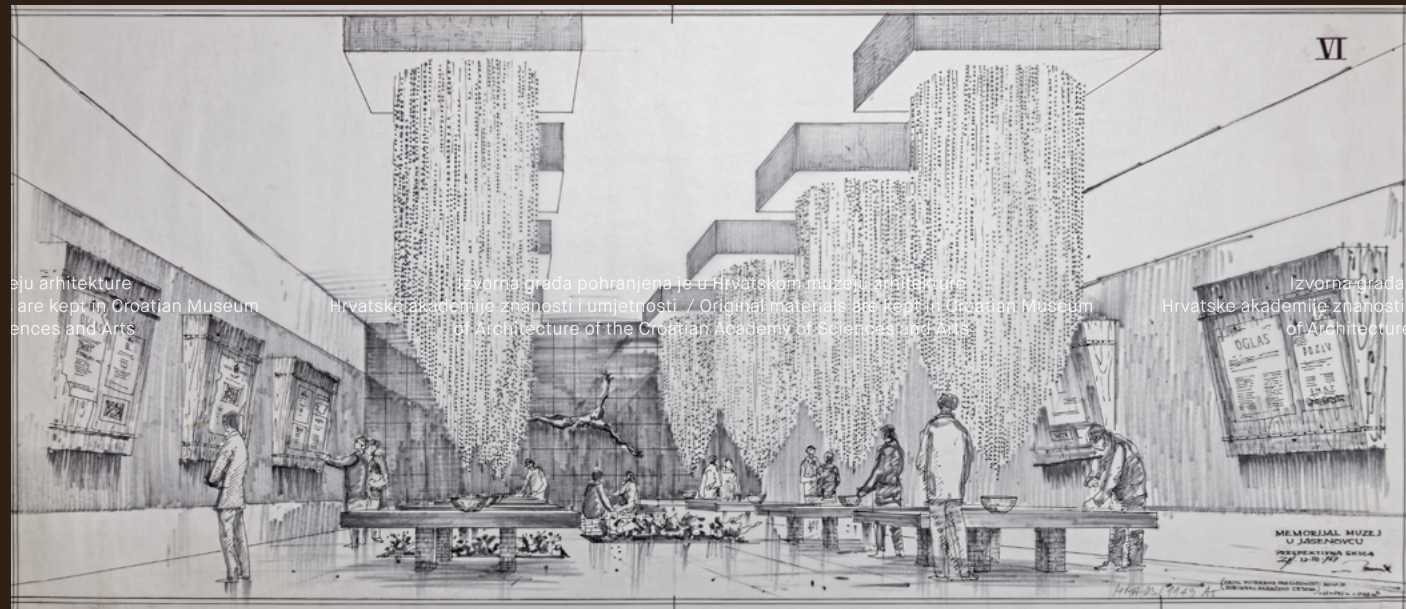
17

HMA-HAZU-OAFĐK, kut. 13, sv. 1/6, m. 2, Đuka Kavurić, “Opis idejnog projekta N.O.B. muzeja u Visu”, 21. veljače 1964., 1–3.

Na prostoru Hrvatske Kavurić oblikuje četiri stalna postava: Muzej Vis — Sjedište Vrhovnog štaba Narodnooslobodilačke vojske i Partizanskih odreda Jugoslavije i Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije (dalje: Muzej Vis — Sjedište VŠ NOV-a I POJ-a I NKOJ-a), Memorijalni muzej Jasenovac, Spomen-muzej Drugog kongresa KPJ-a u Vukovaru i Muzej radničkog i narodnooslobodilačkog pokreta za Slavoniju i Baranju u Slavonskom Brodu. Muzeji su to koji će svi osim jednog, onog u Jasenovcu, završiti u ropotarnici povijesti. Kavurić se ovim muzeološkim projektima bavio kao već iskusan autor s izgrađenim stavom prema postavljanju muzejskih izložbi i razvijenim osobnim stilom. Naime, nije samo dizajnirao muzejske postave prema gotovom konceptu i scenariju, već se u svim svojim projektima uključivao u sve faze nastajanja zbirka i postava te je čak utjecao na politiku prikupljanja, selektirao građu i vodio rasprave s muzealcima, predlažući im pristupe izlaganju i interpretaciji. Muzeološki i likovni pristup u njegovu su radu bili neodvojivi. Bilo mu je posebno važno da posjetitelji shvate da je sadašnjost rezultat povijesnih procesa te se i kod muzejskih odbora zalagao da se i u tim postavima nadilaze vremenske granice te da pripovijest kronološki započinje što ranije u prošlosti, obuhvaćajući što više povijesnih etapa koje su dovele do jugoslavenskog društva u danom trenutku.

Kavurić je prvi projekt oblikovanja postava muzeja revolucija na prostoru Hrvatske ostvario u gradu Visu, u malom memorijalnom muzeju, zapravo zbirci u nastajanju koja se trebala razviti u muzej.¹³ Stalna izložba postavljena u kasarni Gospine baterije, austrougarske tvrđave iz 19. stoljeća koju Kavurić adaptira za muzejske potrebe, za središnju je temu imala dolazak i boravak Vrhovnog štaba na Visu, a obuhvaćala je zbivanja od 1920. do kraja 1944.¹⁴ Iako je Kavurić prvotno zamislio postav kojim je htio prikazati „evoluciju” seljačkog stanovništva u revolucionarno društvo s pomoću eksponata koji nisu usko povezani s narodnooslobodilačkim pokretom,¹⁵ poput različitih uporabnih predmeta, svojstvenih za svaku tematsku cjelinu, naposljetku je 1964. otvoren znatno drugačiji, jednostavniji postav po novom Kavurićevu projektu oblikovanja, a za koji je scenarij radio Idris Čejvan iz Vojnog muzeja Jugoslavenske narodne armije u Beogradu.¹⁶

Izvedeni postav svjedoči o Kavurićevoj sposobnosti da ponudi brza, a istodobno kvalitetna rješenja. Veliku količinu papirnatih građa izložio je s pomoću četiri različite vrste panoa, od kojih su posebno domišljati transparentni stakleni panoi koje je smjestio ispred prozora iskorištavajući prirodnu svjetlost. Postojeću raspodjelu izložbenog prostora na dva broda odijeljenih arkadama dodatno je naglasio postavljanjem viših panoa ispod lukova, odnosno između dvaju stubova, a tamo je smjestio i velike eksponate da bi im posjetitelji mogli pristupiti s više strana.¹⁷ Panoje i ostale izložke poput oružja i maketa brodova vješto je uklopio u arhitekturu kasarne ostvarivši na prvi pogled pročišćen prostor u kojem posjetitelji veliku količinu dokumenata i fotografija na panoima otkrivaju postupno. Estetsku vrijednost izložbe povećavali su grafički prilozi, ponajviše različiti zemljovidni, grafikoni i različite ilustracije srpskih umjetnika, akademskih slikara Jovana

Izvorna građa pohranjena je u Hrvatskom muzeju arhitekture i umjetnosti / Original materials are kept in Croatian Museum of Architecture and Arts

Izvorna građa pohranjena je u Hrvatskom muzeju arhitekture i umjetnosti / Original materials are kept in Croatian Museum of Architecture and Arts

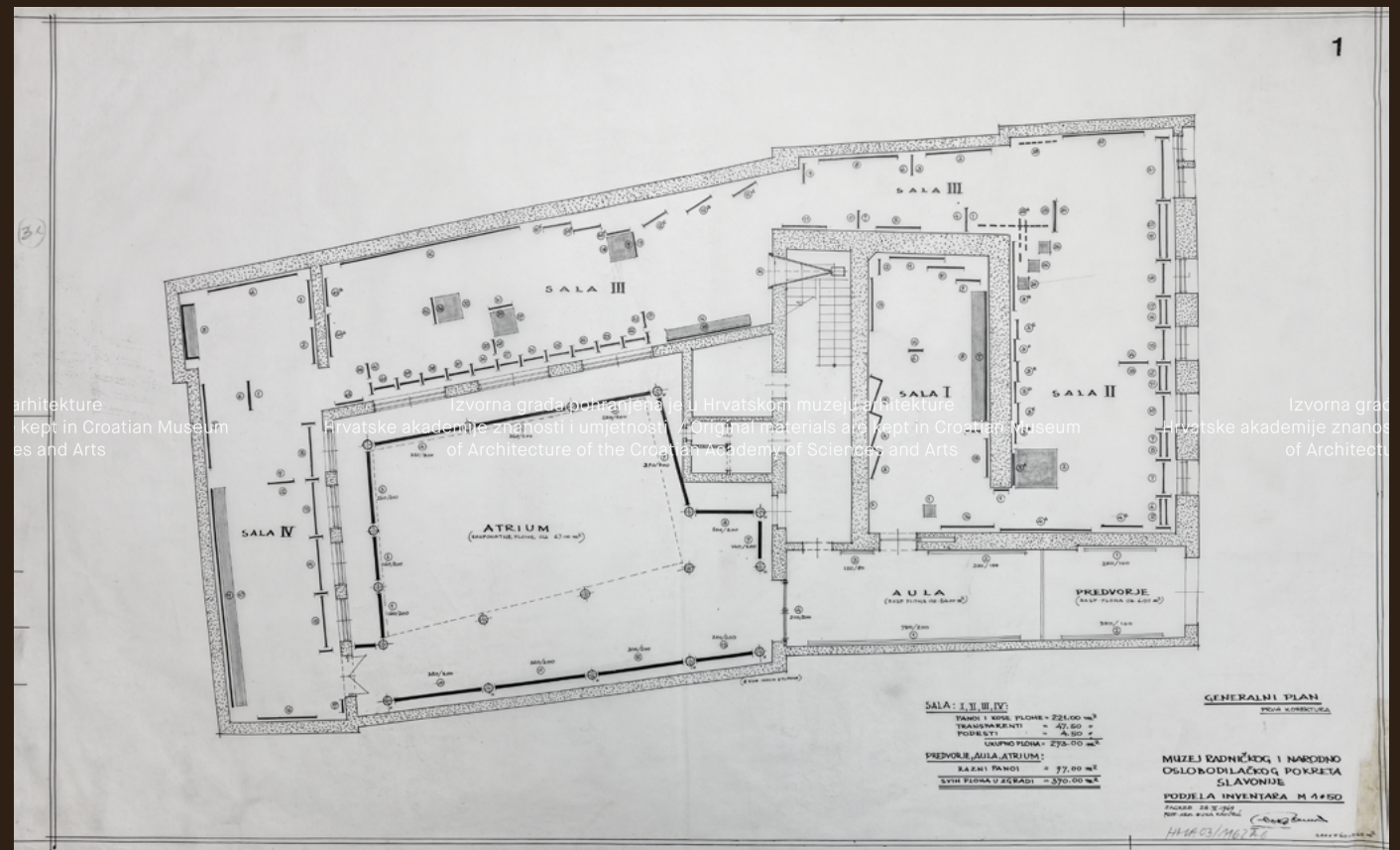
Izvorna građa pohranjena je u Hrvatskom muzeju arhitekture i umjetnosti / Original materials are kept in Croatian Museum of Architecture and Arts

Sl. / Fig. 2 Memorijalni muzej Jasenovac, idejni projekt dizajna stalnog postava, perspektivna skica, sign. Đuka Kavurić, ožujak 1967. / Jasenovac Memorial Museum, conceptual design of the permanent exhibition, perspective sketch, class no. Đuka Kavurić, March 1967. Hrvatski muzej arhitekture HAZU / Croatian Museum of Architecture of the Croatian Academy of Sciences and Arts, HMA HAZU OAFĐK-05-1149 A5. FOTO/PHOTO: Paolo Mofardin.

Sl. / Fig. 3 Memorijalni muzej Jasenovac, prvi stalni postav otvoren 1968. / Jasenovac Memorial Museum, first permanent exhibition opened in 1968. JUSP Jasenovac, fotodokumentacija / photo documentation.

↑

Izvorna građa pohranjena je u Hrvatskom muzeju arhitekture i umjetnosti / Original materials are kept in Croatian Museum of Architecture and Arts

Izvorna građa pohranjena je u Hrvatskom muzeju arhitekture i umjetnosti / Original materials are kept in Croatian Museum of Architecture and Arts

Izvorna građa pohranjena je u Hrvatskom muzeju arhitekture i umjetnosti / Original materials are kept in Croatian Museum of Architecture and Arts

Sl. / Fig. 4 Muzej radničkog i narodnooslobodilačkog pokreta Slavonije i Baranje, idejni projekt dizajna stalnog postava, generalni plan, sign. Đuka Kavurić, ožujak 1969. / Museum of the Workers' Movement and the National Liberation Movement of Slavonia and Baranja, conceptual design of the permanent exhibition, general plan, sgd. Đuka Kavurić, March 1969. Hrvatski muzej arhitekture HAZU / Croatian Museum of Architecture of the Croatian Academy of Sciences and Arts, HMA HAZU OAFĐK, 03-1162 A6. FOTO/PHOTO: Paolo Mofardin.

↑

Ćurčića, Ljubodraga Jankovića (1932. – 2022.) i Milivoja Grujića Elima (1929. – 2005.), koje je okupio slikar Frane Delalle,¹⁸ čest Kavurićev suradnik.¹⁹ Ovaj je postav demontiran 1994., a danas se u istim prostorima nalazi priručna zbirka Arheološkog muzeja u Splitu.²⁰ Prostor je trenutačno u procesu obnove.

Sličan slučaj napuštanja inicijalnog idejnog projekta ponovio se i u Jasenovcu. Kavurić se uključio u planove memorijalizacije nekadašnjeg kompleksa ustaškoga koncentracijskog logora najkasnije 1964. Tada su nastali crteži koji otkrivaju Kavurićevu ideju svojevrsnog arhitektonskog spomenika, zgrade samo s izložbenom dvoranom, sa zanimljivim elementom pročelja — staklenim prizmama s crvenim (rubin) kapljicama koje asociraju na krv.²¹ Ista ideja arhitektonskog spomenika, samo u znatno suvremenijoj, pročišćenijoj arhitektonskoj formi pojavila se i 1966., kada Kavurić osmišljava novi idejni projekt.²² Naposljetku, zagrebačkom arhitektu Petru Vovku (1926. – 2020.) prepušten je projekt zgrade, dok Kavurić izrađuje projekt interijera i oblikovanja postava. Autorica scenarija izložbe bila je kustosica Ksenija Dešković iz MRNH-a.²³ Idejno rješenje za dizajn postava iz 1967. karakteristično je za Kavurićev pristup — likovno oblikovanje u službi stvaranja atmosfere i jasne poruke (Sl. 2).²⁴ Crveno staklo, kao simbol krvi, sada premješta u interijer. Osmislio je niske vitrine s ugrađenom rasvjetom koja obasjava snopove staklenih crvenih kuglica koje vise sa stropa. Logorske prozorske kapke iskoristio je kao panoe/vitrine na bočnim zidovima i tako im dao dvojnu ulogu muzeografskog pomagala i eksponata. Fokusna je točka dvorane čeonu popločeni zid i skulptura. Cijeli postav imao bi iznimno jak vizualan dojam.

Taj je idejni projekt napušten i u konačnici je 1968. izvedeno znatno jednostavnije, pročišćenije rješenje (Sl. 3). Izložci su prezentirani u dva niza duž zidova — u horizontalnim vitrinama ispunjenima osobnim predmetima logoraša i dokumentima povezanim sa životom u logoru, iznoseći priču žrtve, a iznad njih nalazio se svojevrsni izložbeni friz dokumenata i predmeta iz razdoblja Nezavisne Države Hrvatske i razdoblja oslobođenja logora. Taj friz dokumenata bio je isprekidan rešetkama, iza kojih su se nalazila oruđa likvidacije logoraša, zorno sugerirajući stradanje.²⁵ Nekoliko samostojećih vitrina usmjeravalo je kretanje posjetitelja. Centralnu točku postava činio je reljef, rad kipara Dušana Džamonje (1928. – 2009.), koji asocira na kosti, a ispred kojeg je Kavurić postavio stol s knjigom dojmova, oblikujući za posjetitelje mjesto za kontemplaciju. Kao i u Visu, Kavurićeva prvotna vizija postava čiji je cjelokupan dizajn svojevrsna umjetnička instalacija ustupa mjesto oblikovanju koje je u skladu s tadašnjim prevladavajućim trendom pročišćenja izložbenih prostora. Iako lišen snažnoga vizualnog dojma, ovako izveden postav bio je u skladu s čistom, funkcionalističkom arhitekturom zgrade muzeja — jedinoj namjenski građenoj muzejskoj zgradi u kojoj je Kavurić oblikovao stalan postav na prostoru Hrvatske. Kavurićev postav 1988. zamijenio je novi, odnosno drugi postav, čiji su autori bili povjesničari Dragoje Lukić i Antun Miletić, s likovnim rješenjem Jože Rebernaka.²⁶ Treći, aktualni postav muzeja otvoren je 2006. — autorica je scenarija

MUZEJI REVOLUCIJE: DIZAJN POSTAVA IZLOŽBI ĐUKE KAVURIĆA U HRVATSKOJ OD 1964. DO 1975.

18

Frane Delalle (Trogir, 1929. – Beograd, 2008.) bio je svestrani likovni umjetnik (slikar, grafičar, kipar, oblikovatelj interijera) koji je pohadao Akademiju primijenjenih umjetnosti u Zagrebu, na kojoj je Đuka Kavurić bio profesor i ravnatelj. „Frane Delalle”.

19 Čejvan, *Otok Vis u narodnooslobodilačkoj borbi : stalna izložba, koncepcija, priprema i ostvarenje*, 103–105.

20

Mataušić, „Projekt transformacije Memorijalnog muzeja Vis u Zavičajni muzej otoka Visa”, 70.

21

HMA HAZU-OAFĐK-1138, Đuka Kavurić, Memorijalni muzej Jasenovac, listopad 1964., idejni nacrti.

22

HMA HAZU-OAFĐK-1149, Đuka Kavurić, Memorijalni muzej Jasenovac, siječanj 1966., idejni nacrti.

23

„Osnivanje i djelovanje JUSP Jasenovac do 1991.”.

24

HMA HAZU-OAFĐK-05/1149.

25

„Prvi stalni muzejski postav – 1968.”.

26

Jože Rebernak (Ljubljana, 1924. – Zagreb, 2008.), slikar i grafički dizajner, također je pohadao Kavurićevu Akademiju primijenjenih umjetnosti u Zagrebu. Jurinić, *Slovenske boje u hrvatskoj likovnoj umjetnosti*, 108.

27

„Memorijalni muzej”.

28

U HMA-u HAZU-a čuva se mapa u kojoj se nalaze nacrti za projekt adaptacije (1965.) Mutnjakovića i Luketića, kao i opisi stolarskih i keramičarskih radova: HMA-HAZU-OAFĐK, kut. b.n., m. 4.

29

„Muzej radničkog i narodnooslobodilačkog pokreta za Slavoniju i Baranju u Slavonskom Brodu: Područje opisa: Napomena o osnivanju”.

30

HMA-HAZU-OAFĐK, kut. b.n., m. 1, Đuka Kavurić, „Pismo Cvjetku Tomljanoviću i Nikoli Bogdanoviću”, 17. studenoga 1969., 1.

31

HMA-HAZU-OAFĐK, kut. b.n., m. 1, Đuka Kavurić, „Dopis Cvjetku Tomljanoviću”, 8. travnja 1969. // Kavurić piše: „Muzej na taj način postavljen nije više amorfna materija ili monument bez tumačenja, već jasan pokazatelj i stalno dopunjavan prostorni medij svih osnova, uzorka i dinamika koje su oformile po-stojeće stanje koje u tom dijelu naroda u realnom životu zatičemo.” HMA-HAZU-OAFĐK, kut. b.n., m. 1, Đuka Kavurić, „Dopis MRNOPSB”, 16. travnja 1969., 1.

32

HMA-HAZU-OAFĐK-1162; HMA-HAZU-OAFĐK 1174.

33

Vidi bilješku 19.

34

Velibor Mačukatin (Sumartin, 1919. – Zagreb, 2010.) bio je učenik Obrtne škole u Zagrebu u kojoj je Đuka Kavurić istodobno bio profesor. Diplomirao je 1945. na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu u klasi Frana Kršinića. Nakon Akademije dodatno se školuje kod Antuna Augustinčića i postaje njegov suradnik. Autor je mnogobrojnih spomenika i medalja. Čest je suradnik Đuke Kavurića na likovnom opremanju muzejskih postava. „Velibor Grof Mačukatin: Prošireni životopis”.

35

HMA-HAZU-OAFĐK, kut. b.n., m. 1, Đuka Kavurić, „Pismo Cvjetku Tomljanoviću”, 27. svibnja 1971. // Vanja Kavurić (Beograd, 1945. – Zagreb, 1977.), kći Đuke Kavurića, za očeve muzejske projekte radi raznu likovnu opremu. Studij slikarstva započela je u Beogradu u klasi Stojana Čelića, a nastavila u Zagrebu u klasi Otona Postružnika gdje je i diplomirala 1967. Od 1969. bila je suradnica Majstorske radionice Krste Hegedušića. Tomić, „Kavurić, Vanja”. // Ivan Kavurić (Zagreb, 1908.[?]-Zagreb, 1989.), brat Đuke Kavurića, na Đukinim projektima uglavnom sudjeluje u izradi ukrasnih metalnih slova i u izradi plaketa. Završio je studij primijenjene umjetnosti u Firenci. Kao restaurator-konzervator bio je zaposlen u Arheološkom muzeju u Zagrebu od 1966. do 1980. Solter, *Arheološki muzej u Zagrebu: život od 19. do 21. stoljeća*, 325; Buljan, „Prilog za biografiju arhitekta Zvonimira Kavurića (1901.–1944.)”, 281, 294 (bilj. 3).

36

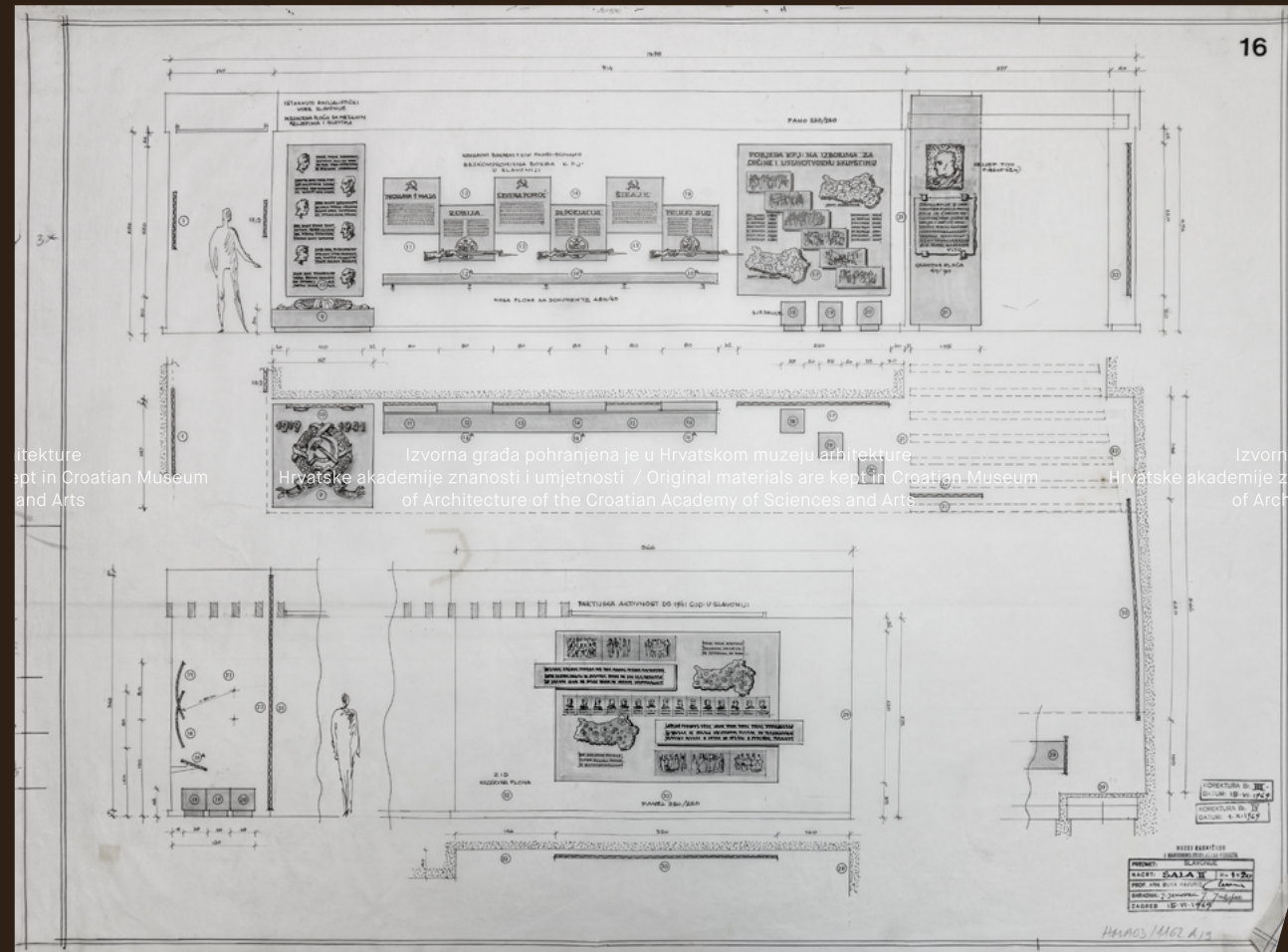
„Muzej radničkog i narodnooslobodilačkog pokreta za Slavoniju i Baranju u Slavonskom Brodu: Područje opisa: Povijest”.

MUSEUMS OF THE REVOLUTION: EXHIBITION DESIGN BY ĐUKA KAVURIĆ IN CROATIA FROM 1964 TO 1975

Nataša Mataušić, likovnog rješenja Leonida Kovač, a arhitektonskog rješenja Helena Paver Njirić.²⁷

U Muzeju radničkog i narodnooslobodilačkog pokreta za Slavoniju i Baranju u Slavonskom Brodu Kavurić je imao priliku da u novom specijaliziranom muzeju, smještenom u historiciističkoj palači Horvat i njezinu aneksu (projekt adaptacije iz 1965.: arhitekt Andrija Mutnjaković [1929.] i kipar Stevan Luketić [1925. – 2002.])²⁸ kroz dizajn postava ostvari svoju cjelovitu viziju interpretacije građe i komunikacije s posjetiteljima.²⁹ Kavurić se u projekt uključuje 1969., a postav muzeja otvoren je već 1971. U suradnji s kustosom Pavlom Franjkovićem iz MRNH-a, autorom scenarija, Kavurić je pomaknuo granice naracije i pokušao realizirati postav koji će objediniti sve važne događaje i procese koji su omogućili stvaranje uvjeta za narodnooslobodilačku borbu i socijalističko društvo.³⁰ U realizaciji svih ideja, poput one da se u atriju muzeja, posljednjoj točki postava, izlažu aktualna društvena i tehnička dostignuća na prostoru Slavonije, upućujući posjetitelja na sadašnjost i budućnost, i da taj dio postava financiraju predstavljeni gospodarski subjekti, zaustavile su ga financije.³¹

Veliki broj dvodimenzionalnih izložaka i u ovom slučaju rješava različito dizajniranim vitrinama i panoima na kojima kombinira dokumente i fotografije te ih vješto postavlja u razvedeni tlocrt izložbenih dvorana potencirajući dinamiku izlaganja (Sl. 4).³² U suzbijanju monotonije služi se i mnogobrojnim likovnim djelima, čiji su autori bili slikari Frane Delalle,³³ Predrag Purić (1930. – 2007.), Ivan Mršić (1937. – 2022.[?]), Vladimir Vičić (1905. – 1986.), kipar Velibor Mačukatin³⁴ te članovi Đukine obitelji, kći Vanja Kavurić i brat Ivan Kavurić (Sl. 5 i Sl. 6).³⁵ Manje trodimenzionalne eksponate postavlja na vertikalne panoe smještene uza zid, dok manji broj izložaka većih dimenzija smješta na postamente u prostoru. Kao interpretacijski alat i ovdje upotrebljava citate koje postavlja na samostojeće panoe u prostoru. Element citata koji posjetitelja priprema za pojedine tematske cjeline, ali i cijelu izložbu, još je jedno od stalnih obilježja Kavurićeva pristupa konceptu i dizajnu muzejskih postava. Unutar postava muzeja u Slavonskom Brodu ističe se Kavurićevo oblikovanje tematske cjeline o Drugom svjetskom ratu koju smješta u uzak prostor, dodatno ga sužujući izložbenim panoima velikog formata s prikazom napredovanja sila Osovine, koje s obje strane izlaze u prostor, dok sa stropa vise makete aviobombi, stvarajući kod posjetitelja dojam svojevrsne klaustrofobije, odnosno sugerirajući nemir i strah izazvan ratnim zbivanjima (Sl. 7). U ovom muzeju mnogo je vidljivija Kavurićeva kreativnost i svojevrsna scenografičnost postava nego u prva dva spomenuta projekta. Rezultat bi zasigurno bio još i interesantniji da su novčana sredstva bila veća. Bio je to vjerojatno posljednji stalni postav na prostoru Hrvatske koji je Kavurić oblikovao. Muzej s radom prestaje 1990., kada je uklopljen u Muzej Brodskog Posavlja u Slavonskom Brodu, a danas se u prostorijama nekadašnjeg Muzeja radničkog i narodnooslobodilačkog pokreta za Slavoniju i Baranju nalazi Memorijalna zbirka pjesnika Dragutina Tadijanovića.³⁶

Izvorna građa pohranjena je u Hrvatskom muzeju arhitekture i umjetnosti / Original materials are kept in Croatian Museum of Architecture of the Croatian Academy of Sciences and Arts

SI. / Fig. 5 Muzej radničkog i narodnooslobodilačkog pokreta Slavonije i Baranje, idejni projekt dizajna stalnog postava, nacrt rješenja za salu II, sign. Đuka Kavurić, lipanj 1969. / Museum of the Workers' Movement and the National Liberation Movement of Slavonia and Baranja, conceptual design of the permanent exhibition, draft design for hall II, sign. Đuka Kavurić, June 1969. Hrvatski muzej arhitekture / Croatian Museum of Architecture of the Croatian Academy of Sciences and Arts, HMA HAZU OAFĐK-03-1162 A19. FOTO/PHOTO: Paolo Mofardin.

↑

NOVA ISTRAŽIVANJA | NEW RESEARCH

SI. / Fig. 6 Muzej radničkog i narodnooslobodilačkog pokreta Slavonije i Baranje, detalj stalnog postava otvorenog 1971. Muzej Brodskog Posavlja, fotodokumentacija. / Museum of the Workers' Movement and the National Liberation Movement of Slavonia and Baranja, detail of the permanent exhibition opened in 1971. Museum of Brodsko Posavlje, photo documentation.

↑

SI. / Fig. 7 Muzej radničkog i narodnooslobodilačkog pokreta Slavonije i Baranje, detalj stalnog postava otvorenog 1971. Muzeja Brodskog Posavlja, fotodokumentacija. / Museum of the Workers' Movement and the National Liberation Movement of Slavonia and Baranja, detail of the permanent exhibition opened in 1971. Museum of Brodsko Posavlje, photo documentation.

↑

Istodobno s radom na postavu u Slavonskom Brodu Kavurić je, s Pavlom Franjkovićem kao autorom scenarija, bio angažiran na oblikovanju Muzeja Drugog kongresa KPJ-a u Vukovaru, zapravo stalnoj izložbi Gradskog muzeja Vukovar smještenoj u tadašnjem Radničkom domu, a nekadašnjem Grand hotelu, na mjestu povijesnog događaja. Imao je zadatak oblikovati novu stalnu izložbu, koja je trebala zamijeniti onu napravljenu deset godina ranije, čije prostorno-likovnog oblikovanje potpisuje Mladen Pejaković.³⁷ Kao početnu točku izložbe Kavurić upotrebljava tematsku legendu napisanu izlivenim metalnim slovima i montiranu na hrastove grede, vizualno pojačanu simbolima Komunističke partije – srpom i čekićem u aluminiju (Sl. 9).³⁸ I ovdje je Kavurić morao riješiti monotonost papirnate građe, ali je istodobno dovoljno istaknuti da je ne zasjeni ornamentacija historicističke izložbene dvorane. Pritom se nije smjela narušiti njezina arhitektonska, tj. prostorna cjelovitost.³⁹ Izložbenu dvoranu podijelio je na manje cjeline sa samostojećim panoima nakošenih ploha, namještajem (u dvoranu je smjestio 24 sjedeća mjesta, čime je omogućeno višenamjensko korištenje)⁴⁰ i pregradama koje su nosile grafike slikarice Vanje Kavurić s motivima Vukovara, koje su vizualno spajale historicistički interijer dvorane s modernističkim dizajnom izložbe (Sl. 8).⁴¹ Slobodnostojeći panoi, komponirani od dviju ploha, nakošenih prema promatraču radi lakšeg čitanja, sadržavali su uglavnom preslike dokumenta i fotografija u velikim uvećanjima, ističući ih po važnosti. Većina eksponata prezentirana je s pomoću maštovito riješenih zidnih panoa – na neprekinutoj drvenoj zidnoj oblozi, na koju montira i različite metalne elemente namijenjene izlaganju eksponata, Kavurić slaže izložke različitih vrsta i dimenzija, stvarajući dinamičnu priču. Radnički dom i građa spomen-muzeja teško su stradali u Domovinskom ratu. Pročelje je obnovljeno 2013., no unutarnije uređenje nije provedeno ni deset godina kasnije.

Osim stalnih postava, Kavurić je autor prostorno-likovnog rješenja oblikovanja najmanje dviju povremenih izložbi, obiju održanih u Muzeju revolucije naroda Hrvatske u Zagrebu, danas domu Hrvatskog društva likovnih umjetnosti (HDLU). Sačuvani nacrti idejnog projekta izložbe *Kulturni rad u narodno oslobodilačkom ratu u Hrvatskoj*, otvorene 27. studenoga 1974. povodom obilježavanja 30. godišnjice Prvog kongresa kulturnih radnika Hrvatske održanog u Topuskom, otkrivaju da je kružni tlocrt izložbene dvorane na katu Meštrovićeva paviljona Kavurić riješio upotrebom samostojećih jednostranih i dvostranih panoa čijim različitim postavljanjem oblikuje dinamičan prostor, stvara tematske cjeline i usmjerava kretanje posjetitelja.⁴² Izložene fotografije i dokumente Kavurić je smjestio na panoe koji su likovno bili oblikovani tako da je svaki imao ilustracije s različitim figurama vojnika, seljaka itd. Između panoa, na zidovima, smjestio je originalna umjetnička djela, odnosno slike i grafike. Deplijan izložbe otkriva da je za likovne elemente izložbe bila zadužena Vanja Kavurić, a autorica izložbe bila je kustosica Lucija Benyovskij.⁴³

Za izložbu *Borba za oslobođenje Hrvatske 1944. – 1945.*, otvorenu 29. svibnja 1975., čiji je autor bio kustos Ruda Polšak, Kavurić prati tlocrt dvorane i stvara postav kružne orijentacije

Sl. / Fig. 8 Muzej Drugog kongresa KPJ. detalj stalnog postava otvorenog 1970. Gradskog muzeja Vukovar, fotodokumentacija. / Museum of the 2nd Congress of the Communist Party of Yugoslavia, detail of the permanent exhibition opened in 1970. Vukovar Municipal Museum, photo documentation.

↑

³⁷ Mladen Pejaković (Petrinja, 1928. – Zagreb, 2005.), slikar, oblikovatelj muzejskih postava, profesor. Također je diplomirao na Kavurićevoj Akademiji primijenjenih umjetnosti u Zagrebu. Bio je autor mnogobrojnih projekata likovnog oblikovanja muzejskih izložbi, među kojim se nalazi i nekoliko za muzeje revolucije. Bio je profesor na Akademiji likovnih umjetnosti i Filozofskom fakultetu u Zagrebu te je utjecao na novu generaciju dizajnera muzejskih izložbi i muzealaca. Vrga, „Bibliografija, izložbe, postavi, filmografija, nagrade: Likovni postavi muzeja i galerija”.

³⁸ HMA-HAZU-OAFĐK, kut. b.n., m. 1, Đuka Kavurić, „Spomen muzej II. kongresa KPJ 1920. u Vukovaru: Opis adaptacije”, 23. veljače 1970., 2.

³⁹ HMA-HAZU-OAFĐK, kut. b.n., m. 1, Đuka Kavurić, „Spomen muzej II. kongresa KPJ 1920. u Vukovaru: Opis adaptacije”, 23. veljače 1970., 2–3.

⁴⁰ *Isto*, 3.

⁴¹ Uz Vanju Kavurić na postavu su bili angažirani i Ivan Kavurić (emblemi i metalna slova za citate i legende te fasadni natpis muzeja), Vladimir Vičić (karte), Velibor Mačakutin (reljefne biste Tita i Lenjina) i Predrag Purić (četiri portretna bakropisa i osam portretnih crteža). HMA-HAZU-OAFĐK, kut. b.n., m. 1, Đuka Kavurić, „Dopis Gradskom muzeju Vukovar”, 5. svibnja 1970. i „Dopis Gradskom muzeju Vukovar”, 25. svibnja 1970.

⁴² HMA-HAZU-OAFĐK-1184.

⁴³ „Izložba: Kulturni rad u narodno oslobodilačkom ratu u Hrvatskoj”.

⁴⁴ „Borba za oslobođenje Hrvatske 1944. – 1945.”.

⁴⁵ HMA-HAZU-OAFĐK-1186.

⁴⁶ HMA-HAZU-OAFĐK, kut. b.n., m. 5.

⁴⁷ HMA-HAZU-OAFĐK, kut. b.n., m. 9.

⁴⁸ HMA-HAZU-OAFĐK, kut. b.n., m. 8.

⁴⁹ HMA-HAZU-OAFĐK, kut. 13, sv. 1/9, m. 1, Đuka Kavurić, „Dopis Institutu za historiju radničkog pokreta Dalmacije”, 8. listopada 1974.

⁵⁰ HMA-HAZU-OAFĐK, kut. 13, sv. 1/9, m. 1, Đuka Kavurić, „Dopis Muzeju narodne revolucije Split”, 28. studenoga 1974., 1–4.

⁵¹ HMA-HAZU-OAFĐK, kut. 13, sv. 1/9, m. 1, Đuka Kavurić, „Dopis Institutu za historiju radničkog pokreta Dalmacije: Idejni projekt”, 1. siječnja 1975., 1–2.

⁵² *Isto*.

⁵² *Isto*.

sa šest izložbenih zona s pomoću panoa različitih oblika i dimenzija te slobodnostojećih vitrina koje su prezentirale nevelik broj trodimenzionalnih eksponata.⁴⁴ Dinamiku postava postiže i različitim dimenzijama izložaka na panoima te promjenjivom gustoćom njihova slaganja, kao i uporabom različitih amblema u službi muzeografije. Od likovnog rješenja koje je scenografski podupiralo naraciju izložbe najsnažniji vizualni dojam ostavljale su velike siluete boraca s vatrenim oružjem u rukama, izrađene od lesonita. Uz likove boraca nalazile su se zastave s imenima partizanskih jedinica koje su sudjelovale u oslobođenju hrvatskog teritorija.⁴⁵ Ova izložba vjerojatno je bila Kavurićev posljednji ostvaren projekt.

NEOSTVARENI PROJEKTI MUZEJSKIH POSTAVA ĐUKE KAVURIĆA U HRVATSKOJ

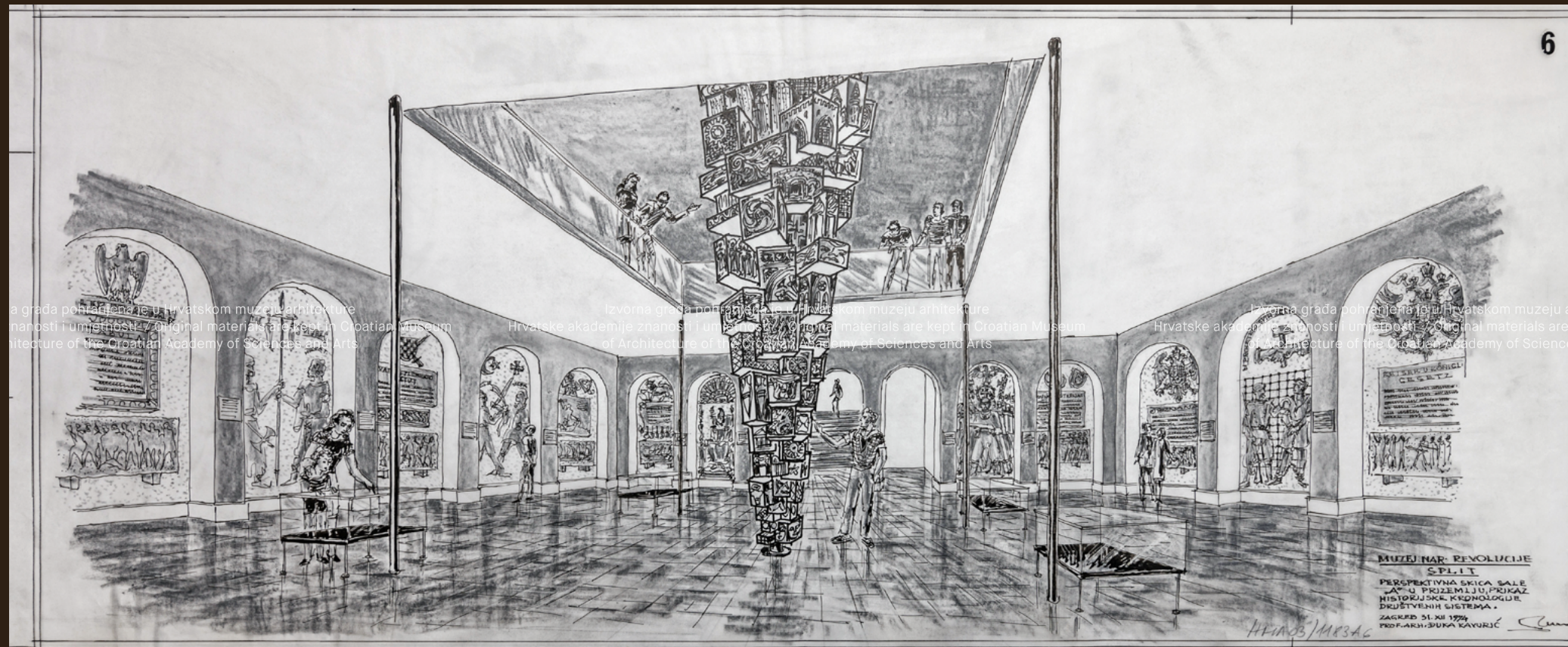
Đuka Kavurić autor je i mnogobrojnih neizvedenih projekata prostorno-likovnog oblikovanja stalnih postava među kojima se kriju i postavi mnogih današnjih zavičajnih muzeja, koji su tada bili u procesu nastanka, odnosno osnivanja svojih zbirki. Za potrebe ovog članka navedimo samo one usko povezane s temom revolucije poput Spomen-doma u Glini⁴⁶ i Spomen-muzeja rodne kuće Đure Đakovića u Slavonskom Brodu.⁴⁷ Potvrdu Kavurićeva autorstva zahtijevaju projekti Memorijalnog muzeja vojne partizanske bolnice Gudnoga na Papuku i oblikovanje postava pokretne izložbe *Diverzantske akcije i inženjerija u NOB-u* Muzeja revolucije naroda Hrvatske iz 1966. za koje su u HMA-u HAZU-a sačuvani Kavurićevi idejni projekti, no tek treba potvrditi da je on bio i autor izvedenih rješenja.⁴⁸

Između Kavurićevih nerealiziranih projekata ističe se idejni projekt stalnog postava Muzeja narodne revolucije u Splitu iz 1974. Iako pozvan da na oblikovanju stalnog postava surađuje sa splitskim arhitektom Vukom Bombardellijem (1917.–1996.), koji je bio projektant prenamjene bolničke zgrade u muzejsku, čini se da Kavurić nije bio sklon toj suradnji pa je izradio samostalan prijedlog.⁴⁹ Ovaj je muzej, baš kao i onaj u Slavonskom Brodu, vidio kao idealnu priliku da kroz dizajn postava prenese poruku o razvoju društva i povijesnim zbivanjima te je uvjeravao vodstvo Muzeja u potrebu vremenskog proširenja koncepcije postava.⁵⁰ Naraciju o genezi narodnooslobodilačke borbe htio je započeti u auli muzeja, u kojoj je zamislio svojevrсни preokrenuti obelisk, vizualno impresivnu instalaciju koja bi se sastojala od raznovrsnih likovnih motiva iz različitih kultura i vremena, od neolitika do modernog doba, koji se slažu jedan na drugi, dočaravajući posjetiteljima slojeve kulture i njihovo taloženje koje vodi do sadašnjeg trenutka (Sl. 10).⁵¹ Istodobno u auli, u nišama formiranima zatvaranjem arkada, daje prikaze pojedinih povijesnih razdoblja, njihovih političkih prilika i društvenih suštava — prikazuje važne osobe, grbove i druge političke insignije, donosi citate zakonskih akata, podatke o pravima seljaštva i građanstva, ističe važne bitke i ratove, štrajkove radnika itd.⁵² Kavurićeva promišljanja dobro ilustrira rečenica iz njegova dopisa Muzeju: „Kako se ovdje ne radi o

Sl. / Fig. 9 Muzej Drugog kongresa KPJ, stalni postav — uvodna tematska cjelina, otvoren 1970. Gradski muzej Vukovar, zbirka fotografija. / Museum of the 2nd Congress of the Communist Party of Yugoslavia, permanent exhibition—introductory thematic unit, opened in 1970. Vukovar Municipal Museum, photo collection.

↑

a grada pohranjena je u Hrvatskom muzeju arhitekture
nanosti i umjetnosti / Original materials are kept in Croatian Museum
itecture of the Croatian Academy of Sciences and Arts

Izvorna građa pohranjena je u Hrvatskom muzeju arhitekture
Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti / Original materials are kept in Croatian Museum
of Architecture of the Croatian Academy of Sciences and Arts

Izvorna građa pohranjena je u Hrvatskom muzeju arhitekture
Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti / Original materials are kept in Croatian Museum
of Architecture of the Croatian Academy of Sciences and Arts

Sl. / Fig. 10 Muzej narodne revolucije u Splitu, idejni projekt dizajna stalnog postava, perspektivna skica, sign. Đuka Kavurić, prosinac 1974. / Museum of the People's Revolution in Split, conceptual design of the permanent exhibition, perspective sketch, sgd. Đuka Kavurić, December 1974. Hrvatski muzej arhitekture HAZU / Croatian Museum of Architecture of the Croatian Academy of Sciences and Arts, HMA HAZU OAFĐK-03-1183 A6. FOTO/PHOTO: Paolo Mofardin.

↑

klasičnoj postavi neke vrste lapidarija i time samo aranžiranja mrtvih eksponata, to je potreban daleko veći trud da se stvore dokumentarni i esencijalni eksponati koji sami po sebi edukativno i impresivno politički tumače tekove historijskih kretanja.”⁵³ Ovako koncipiranim izložbenim postavom bio je impresioniran i tadašnji glavni muzeološki autoritet, osnivač Muzejskoga dokumentacijskog centra Antun Bauer (1911.–2000.).⁵⁴ U konačnici, Kavurić je ipak odustao od suradnje sa splitskim muzejom i dizajn postava ostvaren je po projektu Vuke Bombardellija.

ZAKLJUČAK

Za cjelovitu valorizaciju Đuke Kavurića kao dizajnera muzejskih izložbi potrebno je provesti daljnja istraživanja koja će se pozabaviti i njegovim muzeološkim projektima izvan granica Hrvatske, kao i usporediti ga s drugim oblikovateljima muzejskih postava u granicama Hrvatske, s onima iste generacije, poput kolege profesora iz zagrebačke Obrtne škole slikara Ede Kovačevića (1906.–1993.), a i mlađima koji su djelovali istodobno, ali i nakon njega — osobito s Mladenom Pejakovićem, kojem je Kavurić bio profesor na Akademiji primijenjenih umjetnosti, a koji je, između ostaloga, također dizajnirao stalne postave i povremene izložbe za muzeje revolucije. Iako se Kavurić ne ističe po mnogobrojnosti realiziranih projekata dizajna muzejskih izložbi, barem ne u Hrvatskoj, zasigurno je ostavio trag i utjecao na druge, ne samo kao profesor i ravnatelj na Akademiji koja je stvorila temelje za profesionalizaciju raznih područja dizajna nego i kao svojevrsni „državni dizajner muzejskih izložbi” koji je radio na većini muzeja revolucije diljem socijalističke Jugoslavije.

Na projektima likovno-prostornog oblikovanja muzejskih izložbi na tlu Hrvatske otkriva nam se kao dizajner koji je vješto projektirao prostorni odnos eksponata s obzirom na kretanje posjetitelja te je uspješno rješavao izazove koje je sa sobom nosio taj tip izložbe, poput izlaganja velike količine papirnate muzejske građe. Ponekad se u rješavanju tog problema koristio arhitekturom izložbene dvorane, kao što je to slučaj u muzeju na Visu, gdje su izložbeni panoi bili uklopljeni u postojeće arhitektonske elemente kasarne adaptirane za muzejske potrebe te su se posjetiteljima otkrivali postupno, pano po pano, a ponekad je, kao u slučaju vukovarskog spomen-muzeja, primjenjujući različito oblikovane i usmjerene izložbene plohe te druge elemente likovnog dizajna izložbe, uspijevao postići dinamičnost ukupnog dojma. Zanimljivo je da u dizajnu postava nije upotrebljavao tada dostupnu tehnologiju, kao što su npr. dija projektori, već se isključivo oslanjao na tradicionalna muzeografska rješenja, ponajprije panoe i vitrine. Često je primjenjivao element istaknutog citata koji priprema posjetitelja za pojedinu od tematskih cjelina izložbe. U nedostatku upečatljivih trodimenzionalnih izložaka naručivao je umjetnička djela poput slika, skulptura, reljefa i grafika, koji su imali svoju muzeografsku svrhu, ali su istodobno uvećavali ukupnu estetsku vrijednost postava. Njegovo duboko vjerovanje u moć dobro postavljene izložbe kao komunikacijskog sredstva koje utječe na svijest posjetitelja odražavalo se u svakom njegovu

53

Isto, 2.

54

HMA-HAZU-OAFĐK, kut. 13, sv. 1/9, m.1, Antun Bauer (MDC), „Pismo Đuki Kavuriću”, 1974./1975.

projektu, kako stalnih tako i povremenih izložbi. Likovnim dizajnom stvarao je scenografije, svojevrsne umjetničke instalacije, koje su podupirale eksponate i olakšavale prenošenje poruke posjetiteljima. Te scenografije uvijek su bile jače „na papiru”, u idejnim, neizvedenim projektima koji nisu bili realizirani zbog različitih razloga. Kad je bio primoran znatno reducirati svoje ideje, kao što je to morao učiniti na projektima muzeja u Visu i Jasenovcu, stvorio je postave koji su bili pročišćeni od dekoracija i više u skladu s tadašnjim trendom purifikacije izložbenog prostora, no unatoč kompromisu, naracija mu je uvijek bila važnija od samih predmeta. Svoju zamisao o pričanju pripovijesti putem oblikovanja izložbe u najvećoj mjeri uspio realizirati u Muzeju radničkog i narodnooslobodilačkog pokreta za Slavoniju i Baranju u Slavonskom Brodu, gdje je izbalansirao zahtjevan tlocrt izložbenih dvorana i mnogobrojnu papirnatu građu s umjetničkim djelima i likovnim dizajnom, stvarajući razigran postav pun dojmljivih punktova, a sve u cilju naracije o povijesnoj genezi jugoslavenskoga socijalističkog društva. Kavurić se nije zadržavao samo u domeni prostornog i likovnog oblikovanja, već je sudjelovao u koncepciji postava, selekciji eksponata i odabiru načina interpretacije. Imao je, dakle, aktivnu ulogu u artikulaciji ukupnog postava muzeja te osobito važnom smatrao suradnju muzealaca i dizajnera u cilju stvaranja što uspješnije izložbe. Da je njegov dizajnerski potpis stavljen na izložbe drugih tema, lišenih izrazitoga režimskog predznaka, vjerojatno bi ostao bolje zapamćen u hrvatskoj povijesti dizajna.

ARHIVSKI IZVORI / ARCHIVAL SOURCES

HMA-HAZU-OAFĐK: Hrvatski muzej arhitekture Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Osobni arhivski fond Đuka Kavurić

PUBLICIRANI I MREŽNI IZVORI / PUBLISHED AND ON LINE SOURCES

„Borba za oslobođenje Hrvatske 1944. – 1945.”, deplijan izložbe Muzej revolucije naroda Hrvatske, Zagreb, 1975. https://www.hismus.hr/media/documents/izdavastvo/ID-10-1975_Borba_za_oslobo%C4%91enje_Hrvatske_1944.-1945..pdf (pristupljeno 10. svibnja 2023.).

„Frane Delalle”. Delalle Family. <https://www.delalle.com/delalle/gallery2EN/index.html> (pristupljeno 20. travnja 2023.).

„Izložba: Kulturni rad u narodno oslobodilačkom ratu u Hrvatskoj”, deplijan izložbe Muzej revolucije naroda Hrvatske, Zagreb, 1974. https://www.hismus.hr/media/documents/izdavastvo/ID-9-1974_Izlo%C5%BEba_Kulturni_rad_u_narodno_oslobodila%C4%8Dkom_ratu_u_Hrvatskoj.pdf (pristupljeno 10. svibnja 2023.).

„Memorijalni muzej”. Javna ustanova spomen-područje Jasenovac. <https://www.jusp-jasenovac.hr/Default.aspx?sid=5056> (pristupljeno 10. kolovoza 2021.) [sadržaj stranice naknadno je promijenjen, op. aut.].

„Muzej radničkog i narodnooslobodilačkog pokreta za Slavoniju i Baranju u Slavonskom Brodu: Područje opisa: Napomena o osnivanju”. Hrvatski arhivski informacijski sustav [Hrvatski državni arhiv]. <https://hais.arhiv.hr/HDA/trazilica/stvaratelj/bde3cc23-7982-4646-91f1-d9257d9e> (pristupljeno 25. travnja 2023.).

„Muzej radničkog i narodnooslobodilačkog pokreta za Slavoniju i Baranju u Slavonskom Brodu: Područje opisa: Povijest”. Hrvatski arhivski informacijski sustav [Hrvatski državni arhiv]. <https://hais.arhiv.hr/HDA/trazilica/stvaratelj/bde3cc23-7982-4646-91f1-d9257d9e> (pristupljeno 25. travnja 2023.).

„Muzej revolucije: Stalna postavka”. Moni Finci: Remembrance & Legacy. <https://monifincicom/muzej-revolucije/#stalna-postavka> (pristupljeno 17. travnja 2023.).

„Osnivanje i djelovanje JUSP Jasenovac do 1991.”. Javna ustanova Spomen-područje Jasenovac. <https://www.jusp-jasenovac.hr/Default.aspx?sid=5083> (pristupljeno 22. travnja 2023.).

„Историјат на музеј на град Скопје” [Povijest Muzeja grada Skopja]. Muzej grada Skopja. <http://www.mgs.org.mk/index.php/2016-04-06-10-30-16> (pristupljeno 17. travnja 2023.).

„Prvi stalni muzejski postav – 1968.”. Javna ustanova Spomen-područje Jasenovac. <https://www.jusp-jasenovac.hr/Default.aspx?sid=5076> (pristupljeno 22. travnja 2023.).

“Velibor Grof Mačukatin: Prošireni životopis”. Velibor Grof Mačukatin, <https://www.macukatin.hr/hr/zivotopis/zivotopis.html> (pristupljeno 25. travnja 2023.)

„Zgrada Vojnog muzeja”. Vojni muzej Beograd. <http://www.muzej.mod.gov.rs/sr-lat/o-nama/zgrada-muzeja> (pristupljeno 17. travnja 2023.).

LITERATURA / LITERATURE

Babić, Katarina, Durbešić, Viktorija. „Znanstveni zadaci u muzejima revolucije, odjelima narodnooslobodilačke borbe i socijalističke revolucije u kompleksnim muzejima”. *Muzeologija*, br. 17 (1975.): 51–72.

Cukrov, Tončika. „Zbirka Kavurić: trajna pohrana u Hrvatskome muzeju arhitekture HAZU”. *Informatica museologica* 29, br. 3-4 (1998.): 137.

Čejvan, Idris. *Otok Vis u narodnooslobodilačkoj borbi: stalna izložba, koncepcija, priprema i ostvarenje*. Beograd: Vojni muzej, 1964.

Dean, David. *Museum Exhibition: Theory and Practice*. London, New York: Routledge, 1996.

Franić, Bojana. „Kavurić, Đuka”, 205. U: *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 7. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2009. <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=10130>

Galjer, Jasna. „Odjeci Bauhauusa i zagrebačka Akademija primijenjenih umjetnosti 1949. – 1955., 6–58. U: *Refleksije Bauhauusa: Akademija primijenjenih umjetnosti u Zagrebu 1949.-1955.*, katalog izložbe, ur. Ana Medić. Zagreb: Galerija Klovićevi dvori, 2019.

Grozdanić, Dragan. „Antifašizam na tavanu”. *Novosti*, 16. studenoga 2021. <https://www.portalnovosti.com/antifasizam-na-tavanu> (pristupljeno 16. travnja 2023.).

Jurinić, Polona. *Slovenske boje u hrvatskoj likovnoj umjetnosti*. Zagreb: Slovenski dom: Vijeće slovenske nacionalne manjine Grada Zagreba, 2012.

Kanižaj, Ljerka. „Muzejske zbirke, muzejske izložbe i stalne izložbe, sadržajno vezane uz radnički pokret, NOB-u i poslijeratnu socijalističku izgradnju na teritoriju SR Hrvatske”. *Muzeologija*, br. 26 (1988.): 5–17.

Knežević, Đurđa. „Prezentacija historijske građe u muzejima revolucije”. *Informatica museologica* 17, br. 1-4 (1986.): 45.

Kumović, Mladenko. „Stalne postavke na temu NOR-a i revolucije u Vojvodini”. *Informatica museologica* 20, br. 3-4 (1989.): 19–22.

Mataušić, Nataša. „Projekt transformacije Memorijalnog muzeja Vis u Zavičajni muzej otoka Visa”. *Informatica museologica* 26, br. 1-4 (1995.): 70–73.

Otašević, Dušan. „Kritička analiza memorijalnih institucija”. *Informatica museologica* 17, br. 1-4 (1986.): 17–21.

Pandžić, Nedjeljko Marko. „Neka viđenja muzejske problematike u okvirima njegovanja revolucionarnih tradicija”. *Informatica museologica* 17, br. 1-4 (1986.): 24–26.

„Poklon ostavština dokumentacijske građe arh. Đuke Kavurića”. *Informatica museologica* 10, br. 2-3 (1979.): 106–120.

Solter, Ana. *Arheološki muzej u Zagrebu: život od 19. do 21. stoljeća*. Zagreb: Arheološki muzej u Zagrebu, 2016.

Tomić, Darja. „Kavurić, Vanja”, 205–206. U: *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 7. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2009. <https://hbl.lzmk.hr/clanak/kavuric-vanja>

Vrga, Boris. „Bibliografija, izložbe, postavi, filmografija, nagrade: Likovni postavi muzeja i galerija”. U: *Mladen Pejaković*, ur. Jagor Bučan, Jadranka Pintarić, Zagreb: Litteris, 2009. <http://mladenpejakovic.com/22.html> (pristupljeno 10. svibnja 2023.).